

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΣΚΡΑΜΠΛ
Α.Μ. ΠΡΩΤ/ΚΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 10483
ΤΡΙΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ 12 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Α.Φ.Μ. 997224100 – Δ.Ο.Υ. Ε΄ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

Αριθ. Πρωτ. 450 / 20.09.2022

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΕΥΓΙΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ κ. Γ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ Α.Π.Θ. ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ)
19/10/2020

«Παρακαλώ, θα ήθελα μία διευκρίνιση για το Λεξικό και τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη και μερικές επιμέρους απαντήσεις σχετικά με την κλητική πτώση των αντωνυμιών και τη διδασκαλία τους στο Γυμνάσιο και Λύκειο. Το θέμα του ερωτήματος (και συγνώμη που πήρε τόση έκταση) που με απασχολεί είναι, ενδεχομένως, χαμηλού γλωσσικού ενδιαφέροντος, όμως το δικό μου ενδιαφέρον είναι μεγάλο, γι' αυτό και σας το θέτω. Με απασχολούν γλωσσικά ζητήματα, σπουδάζω ανθρωπιστικές επιστήμες στο ΕΑΠ και θα με ικανοποιούσε ιδιαίτερα αν μπορούσατε να μου απαντήσετε.

A1. Παρακαλώ ήθελα να υποβάλω την εξής διευκρινιστική ερώτηση: Στο Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, σε πολλές αντωνυμίες (απατός, ατός, ποιος, άλλος, αυτείνος, αποτέοιος, κάποιος και πολλές άλλες) δίνετε τα κλιτικά παραδείγματα E1, E2, E3, E4, E5 και στη Γραμματική (κάποιος §784, κάμποσος §788 και πολλά άλλα) δίνετε κλιτικά παραδείγματα «μαύρος, όμορφος» κ.λπ.

A2. Η κλητική πτώση των επιθέτων-παραδειγμάτων έχει ισχύ και στις αντωνυμίες ή η ισχύς τους είναι έως και την αιτιατική, και από παράλειψη δεν επισημαίνεται;

B1. Ένα γενικότερο ερώτημα: Οι αντωνυμίες, στο πλαίσιο της νεοελληνικής γλώσσας, έχουν κλητική πτώση;

Αν μου επιτρέπετε, να το θέσω και πιο αναλυτικά:

B2. Μήπως κάποιες έχουν, ενώ άλλες όχι και, αν είναι έτσι, με ποιο κριτήριο;

B3. Μήπως δυνητικά και γραμματικά έχουν όλες κλητική πτώση, αλλά απλώς σε κάποιες η πρακτική χρήση τους είναι εξαιρετικά σπάνια, όπως άλλωστε εξαιρετικά σπάνια είναι και η χρήση της κλητικής πτώσης στα άψυχα ουσιαστικά; Είναι δηλαδή

γλωσσικά και γραμματικά ορθό να δεχθούμε την κλητική πτώση όλων των αντωνυμιών της νεοελληνικής γλώσσας;

B4. Μήπως το θέμα του αρχικού ερωτήματος συνδέεται με κανονιστικό κενό της νεοελληνικής γραμματικής, δηλαδή πρόκειται για αδιευκρίνιστο και θολό γραμματικά ζήτημα, που δεν επιδέχεται μία σαφή απάντηση και γι' αυτό δεν υπάρχει σχετικός γραμματικός κανόνας;

Γ. Διαπίστωση (αυτό είναι και η αφορμή της ερώτησής μου) ότι πολλοί φιλόλογοι διδάσκουν στα σχολεία πως οι αντωνυμίες της νέας ελληνικής δεν έχουν κλητική πτώση (κάτι που ίσως θα γνωρίζετε κι εσείς) και ακόμα σε πολλά σχολικά εγχειρίδια γραμματικής η κλητική πτώση των αντωνυμιών απουσιάζει. Όμως δεν έχω βρει κάποιο γραμματικό κανόνα που να την αποκλείει, αν εξαιρέσω ένα βιβλίο του Δημοτικού και έναν σχολικό ιστότοπο, επίσης γραμματικής του Δημοτικού. Έχω την άποψη ότι δεν έχουμε κανένα λόγο να αυτοπεριοριζόμαστε εκφραστικά στους συνήθεις τύπους της γλώσσας μας, μέσω γραπτών ή άγραφων στατικών γραμματικών κανόνων. Αντιθέτως, αν αρχίσουμε να αφαιρούμε τους πλέον σπάνιους ή «δύσπεπτους» ή «εν υπνώσει» τύπους, ενώ δεν παραβιάζουν τους βασικούς κανόνες της νεοελληνικής γλώσσας και είναι υπαρκτοί στο πλαίσιο του ρευστού και πολυδαίδαλου φαινομένου του γλωσσικού μας οργάνου, τότε ακρωτηριάζουμε και φτωχαίνουμε τη γλώσσα μας. Κατά τη γνώμη μου η κλητική των αντωνυμιών λέγεται ή μπορεί δυνητικά να ειπωθεί υπό ορισμένες συνθήκες (ή περιστάσεις ή ανάγκες της ζωής), τουλάχιστον προφορικά, συχνά με χαρακτήρα ποιητικό, υποτιμητικό, αυτοαναφορικό, επιφωνηματικό ή άλλο (π.χ. απατέ μου, απαυτέ μου, τέτοιο μου, αποτέτοιο μου, αποκείνε μου, αυτέ μου, δικέ μου, κάμπποσε, καμπόσε (προς κάποιον που παριστάνει τον καμπόσο), μονάχε, μόνε, τόσε, τοσεδά, οποιεδήποτε, ημέτερε, τούτε κ.λπ.). Ακόμα, για να το θέτω και από άλλη οπτική γωνία, γιατί η αντωνυμία που αντικαθιστά κάποιο ουσιαστικό ή επίθετο να μη μπορεί να έχει και τις αντίστοιχες πτώσεις τους; Ή γιατί να μπορούμε να πούμε επιφωνηματικά «ω οπέ! (οπός ο) ή ω αβδηριτισμέ!» και όχι «ω τοσεδά! ή ω οιεδήποτε!»;

Με βάση τα ανωτέρω, τρεις (τελευταίες) ερωτήσεις:

Γ1. Αυτό που διδάσκουν πολλοί φιλόλογοι είναι γραμματικά σωστό; Μήπως υπάρχει σχετικός γραμματικός κανόνας στο πλαίσιο της σχολικής διδασκαλίας;

Γ2. Μήπως πρόκειται για διαδεδομένο σχολικό μύθο της γραμματικής των αντωνυμιών, δηλαδή για μια απλουστευτική πρακτική συνήθεια που με τον καιρό πήρε θέση «γραμματικού κανόνα», η οποία εξυπηρετεί μεν τη διδακτική τυποποίηση, αλλά ως αποτέλεσμα η σπανιότητα της κλητικής πτώσης των αντωνυμιών εκλαμβάνεται, λανθασμένα, ως ανυπαρξία της κλητικής;

Γ3. Μήπως είναι μια ασαφής, χαλαρή σχολική σύμβαση-οδηγία, αφού στο εκπαιδευτικό πλαίσιο δεν διακυβεύεται κάτι σημαντικό από την σπάνια αυτή κλητική, χωρίς εντούτοις να αποκλείει την χρήση της κλητικής πτώσης των αντωνυμιών στη γλώσσα μας;

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας και θα σας είμαι ευγνώμων αν με διαφωτίσετε.

Χρήστος Ζευγίτης
Αθήνα Θήρας 73
6974413554»

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
29/10/2020

«Καλημέρα, αξιότιμε κ. Ζευγίτη. Ελπίζω να είστε καλά!

Όσον αφορά το ερώτημα για την κλητική των αντωνυμιών που θέσατε πριν λίγες μέρες στο Ινστιτούτο μας, έχετε απόλυτο δίκιο όταν γράφετε:

«Η κλητική των αντωνυμιών λέγεται ή μπορεί δυνητικά να ειπωθεί υπό ορισμένες συνθήκες (ή περιστάσεις ή ανάγκες της ζωής), τουλάχιστον προφορικά, συχνά με χαρακτήρα ποιητικό, υποτιμητικό, αυτοαναφορικό, επιφωνηματικό ή άλλο (π.χ. απατέ μου, απαυτέ μου, τέτοιε μου, αποτέτοιε μου, αποκείνε μου, αυτέ μου, δικέ μου, κάμπποσε, καμπόσε (προς κάποιον που παριστάνει τον καμπόσο), μονάχε, μόνε, τόσε, τοσεδά, οποιεδήποτε, ημέτερε, τούτε κ.λπ.). Ακόμα, για να το θέσω και από άλλη οπτική γωνία, γιατί η αντωνυμία που αντικαθιστά κάποιο ουσιαστικό ή επίθετο να μη μπορεί να έχει και τις αντίστοιχες πτώσεις τους; Ή γιατί να μπορούμε να πούμε επιφωνηματικά «ω οπέ! (οπός ο) ή ω αβδηριτισμέ!» και όχι «ω τοσεδά! ή ω οιεδήποτε!»;

Αυτή είναι η ουσιαστική απάντηση στα ερωτήματά σας. Ως προς τα επιμέρους: Κανένα εγχειρίδιο γραμματικής δεν μπορεί να προβλέψει όλες αυτές τις περιπτώσεις, και πολύ περισσότερο τα εγχειρίδια για σχολική χρήση και, κατ' επέκταση, ένας φιλόλογος που καλείται να τα διδάξει. Πρόκειται, επομένως, συχνά για συμβατικούς κανόνες στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Να είστε καλά,
Ο διευθυντής,
Γ. Παπαναστασίου»

ΝΕΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΕΥΓΙΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ κ. Γ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ,
ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ Α.Π.Θ. ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΝΟΛΗ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ)
29/10/2020

«Σας ευχαριστώ πολύ κ Παπαναστασίου που μπήκατε στον κόπο. Θα ήθελα, αν είναι εύκολο, να μου απαντήσετε και στη διευκρινιστική ερώτηση:

Στο Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, σε πολλές αντωνυμίες (απατός, ατός, ποιος, άλλος, αυτείνος, αποτέτοιος, κάποιος και πολλές άλλες) δίνονται τα κλιτικά παραδείγματα Ε1, Ε2, Ε3, Ε4, Ε5 και στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (κάποιος §784, κάμπποσος §788 και πολλά άλλα) δίνονται κλιτικά παραδείγματα «μαύρος, όμορφος» κ.λπ.

Η κλητική πτώση αυτών των επιθέτων-παραδειγμάτων έχει ισχύ στις αντωνυμίες ή αυτά τα κλιτικά παραδείγματα έχουν ισχύ έως και την αιτιατική πτώση (όπως δηλαδή συνηθίζεται σε πολλά σχολικά εγχειρίδια), και από παράλειψη δεν επισημαίνεται;

Χρήστος Ζευγίτης»

ΝΕΑ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
29/10/2020

«Καλημέρα και πάλι,

Για τις αντωνυμίες ισχύει όλο το κλιτικό παράδειγμα του επιθέτου, αλλά με τη λογική που σωστά αναπτύξατε: Το κάμποσος, όταν (σπάνια) σχηματίζει κλητική, αυτή θα είναι "κάμποσε". Αλλά στα σχολικά εγχειρίδια, επειδή οι τύποι αυτοί είναι σπανιότατοι, δεν καταγράφονται.

Να είστε καλά,
Γ. Π.»